

حق ورود بانوان ایرانی به ورزشگاه‌ها آری یا خیر؟

(نگاهی به موانع و چالش‌های فقهی - حقوقی حضور زنان ایرانی در ورزشگاه‌ها)

ناهید محمدزاده^۱

نیلوفر محمدزاده^۲

چکیده

یکی از مباحث چالش‌برانگیز در سال‌های اخیر، موضوع ورود زنان به ورزشگاه‌ها و میدان‌های ورزشی است. تداوم این بحث و گفتگو، منجر به ارائه نظرات و دیدگاه‌های متعدد از سوی اندیشمندان دینی و صاحب‌نظران علمی گردیده است. نوشتار حاضر با هدف نقد و بررسی دلایل و مستندات علمی - فقهی صاحب‌نظران و اندیشمندان موافق و مخالف حضور زنان در ورزشگاه‌ها به نگارش درآمده است. بررسی‌ها نشان می‌دهند، علی‌رغم تصویب قوانین و حمایت‌های حقوقی از زنان، موانع و چالش‌ها همچنان باقی است. از این رهگذر، بهره‌مندی از سازوکارهای حمایتی حقوق بشر اسلامی به دلیل قدمت، گستردگی و برخی امتیازات منحصر به فرد

۱. نویسنده مسئول: وکیل پایه یک دادگستری تهران، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی،

کارشناس سطح دو حوزه علمیه namohammadzadeh95@gmail.com

۲. استادیار دانشگاه علوم پزشکی دانشگاه تهران namohammadzadeh@sina.tums.ac.ir

برای زنان ضروری است. همچنان که ارتقا آگاهی‌های عمومی، بازنگری در فقه پویای تشیع و اجتهاد دینی، تدوین و ارائه راهکارهای حقوقی - اجرایی، تصویب قوانین نوین؛ متناسب با مطالبات و نیازهای زنان جهت صیانت و تضمین حقوق آنان و مقابله با موانع و چالش‌های روبه‌رو لازم می‌باشد.

واژگان کلیدی: زنان، حق حضور، حق زنان، موانع فقهی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

در عصر نوین ارتباطات، دولتمردان و متخصصان دریافته‌اند برای گسترش تعاملات فرهنگی، سیاسی، اجتماعی داخلی و بین‌المللی، برتری در رقابت‌های جهانی و دستیابی به توسعه پایدار و سعادت، ناگزیر از پردازش جدی به مسائل و مشکلات زنان به عنوان عاملانی تأثیرگذار و سرنوشت‌ساز هستند. به علاوه جهت بهره‌مندی از این نیروی مؤثر و عظیم انسانی، باید زنان را با اهداف و منافع خود همگام و همراه سازند. میزان برخورداری زنان از حقوق شهروندی، نمایانگر عاملیت و فعال بودن شهروند در جهانی فارغ از نابرابری‌های انسانی و بهره‌مندی همگانی از امکانات پیش رو است. (محمدزاده، ۱۳۹۶: ۱۰۱) در همین راستا، جمهوری اسلامی ایران می‌کوشد در قوانین داخلی و مقررات حقوق بشری و منشور حقوق شهروندی، جایگاه والا و حقوق ویژه‌ای را برای زنان لحاظ کند تا در جهت و احقاق حقوق شرعی و قانونی آنان گام بردارد. با این حال، برخی معتقدند همگام با عصر ارتباطات و فناوری‌های نوین، افزایش گستره ارتباطات اجتماعی و تعاملات بین‌المللی، بروز مسائل مستحدثه و مطالبات نوظهور، حقوق و مطالبات زنان، آن‌گونه که شایسته و بایسته است، موردتوجه قرار نمی‌گیرند و زنان همچنان مورد بی‌مهری قرار می‌گیرند. یکی از این مباحث نوین و چالش‌برانگیز، مسئله حق حضور زنان ایرانی در ورزشگاه‌ها است. دستاورد بحث و تبادل نظر در این حوزه، ارائه دیدگاه‌ها و راهکارهای متعدد از سوی اندیشمندان دینی و علمی است. از این رهگذر، اقدامات مثبتی مانند تدوین شیوه‌نامه، تشکیل اتاق فکر، تدوین و انتشار کتاب پژوهش فقهی حضور زنان در ورزشگاه و... صورت گرفته است که نویدبخش و شایسته تقدیر است؛ اما انتظار می‌رود با سیاست‌گذاری مدبرانه و اقدامات حمایتی همه‌جانبه دولت و تدوین قوانین

یا مقررات تسهیل‌گر، اصلاحی و تکمیلی گامی مثبتی جهت احقاق حقوق بشر و صیانت هرچه بیشتر از حقوق شهروندی زنان نیز برداشته شود. در این میان، تلاش و مساعدت خود زنان نیز مؤثر هست، زیرا زنان به عنوان هدایت‌گرانی فعال در اعتلا، تغییر یا تصحیح سرنوشت خود مؤثرند، همچنان که مقام معظم رهبری (مدظله العالی) می‌فرمایند: «چیزی که مانع ظلم و تعدی مردان می‌شود دو چیز است: ۱- ملاحظه خدا، قانون و ایمان؛ ۲- خود زن که حقوق انسانی و الهی خود را بشناسد و از آن‌ها دفاع کند و خود را به معنای حقیقی کلمه بطلبد. حد اسلام یک حد میانه و بدون افراط و تفریط است، خط صراط المستقیم است.» (سخنرانی مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵) در این راستا، نگارندگان برآنند تا ضمن عمل به تکلیف، گوشه‌ای از نظرات، دلایل و مستندات فقهی - حقوقی گروه موافق و مخالف را به تصویر کشیده و سپس با استناد به اصول قانونی - فقهی در نهایت پاسخی شایسته به سؤال حق حضور زنان در ورزشگاه‌ها، آری یا خیر؟ بدهند. بدین ترتیب رویکرد مقاله، توصیفی - تحلیلی در چارچوب نظری است و در سه بند اساسی خلاصه می‌شود. به نحوی که در بند نخست، بررسی کلیات مفاهیم، بند دوم به بررسی نظرات، سپس بررسی دلایل و مستندات فقهی - حقوقی مخالفان حضور زنان در ورزشگاه‌ها و در بند سوم نیز پس از اشاره‌ای کوتاه به نظرات موافقان، دلایل و مستندات فقهی - حقوقی آنان بررسی می‌گردد. در بخش پایانی نیز پس از تبیین تقابل یا تعامل نظرات اندیشمندان دینی و صاحب‌نظران علمی و تأسی از اصول فقهی، مبانی حقوق بشر اسلامی، حقوق داخلی و حقوق شهروندی زنان، مقاله درصدد اثبات حق حضور زنان در ورزشگاه‌ها با پذیرش شرایط، چارچوب‌های قانونی و تأدیه امکانات ویژه از سوی دولت، مسئولان و مدیران اجرایی و ... جهت حضور زنان است.

۱- مفهوم شناسی

آشنایی با اصطلاحات و مفاهیم زیر جهت درک هر چه بهتر مباحث، لازم می‌باشد.

۱-۱- حق

حق در لغت به معنی راست و درست، یقین، عدل، نصیب و بهره از چیزی، ملک و مال به کار می‌رود. (عمید، ۱۳۷۱: ۱۳۶۳)

حق در اصطلاح فقهی، به دو معنی به کار می‌رود. نخست: حق در مقابل حکم، بدین معنی که در قانون اموری پیش‌بینی شده که شخص می‌تواند به قصد خود از آن‌ها را تغییر دهد، این امور قابل تغییر را حق گویند. دوم: حق به معنای نوعی از مال، در مقابل عین، دین، منفعت و انتفاع است. (جعفری لنگرودی، ۱۳۶۸: ش ۱۷۲۱)

حق در اصطلاح حقوقی، حق توانایی و قدرتی است که حقوق هر کشور به اشخاص می‌دهد تا از آن به طور مستقیم استفاده کنند یا انتقال مال و انجام کاری را از دیگری بخواهند. (کاتوزیان، ۱۳۷۹: ۲۴۹)

۱-۲- ورزشگاه

ورزشگاه از نظر لغوی، به محلی که به ورزش اختصاص یافته باشد، اطلاق می‌شود. همچنین به جایی مخصوص ورزش کردن، ورزش‌خانه گفته می‌شود. (دهخدا، ۱۳۷۳: ۲۰۴۷۷)

۲- نظرات، دلایل و مستندات مخالفان حضور زنان در ورزشگاه‌ها

از آنجایی که مقاله درصدد تبیین و بررسی موانع و چالش‌های فقهی - حقوقی حضور زنان ایرانی در ورزشگاه‌ها می‌باشد. در این بند ابتدا اشاره‌ای کوتاه به نظرات، سپس دلایل و مستندات مخالفان حضور زنان در ورزشگاه‌ها خواهیم داشت.

۱-۲- نظرات مخالفان حق حضور زنان در ورزشگاه

در یک نگاه کلی می‌توان گفت مخالفان با استناد به آیات قرآن کریم و روایات مبتنی بر عدم خروج زنان از منزل (مگر به ضرورت)، بر عدم حضور زنان در ورزشگاه‌ها جهت مقابله با فساد و آسیب‌های اجتماعی اصرار می‌ورزند. به علاوه خشن بودن برخی از ورزش‌ها و آثار و تبعات روحی - روانی آن بر روح حساس و لطیف زنان که به مثابه آسیب زدن عمدی به جسم و روح زنان است، از نظر اسلام مردود و مذموم است. (فخارطوسی، ۱۳۹۷: ۱۶) همچنین ملاحظه برهنه بودن مردان ورزشکار (فخارطوسی، ۱۳۹۷: ۷) و نگاه به نامحرم از مصادیق عدوان در گناه و رفتار منافی عفت عمومی است که با عفت زنانه زنان سازگار نیست. (آیت‌الله سبحانی، ۱۳۹۶) از سویی محیط مردانه و خشن ورزشگاه، محل ظهور رفتارهای ناهنجار خشن، به کارگیری الفاظ زشت و نهایتاً ضرب و شتم بین طرفداران است که این موضوع نیز سلامت و امنیت زنان را به مخاطره می‌اندازد. از این رو، ورود زنان به ورزشگاه دیگر نباید مطرح شود، زیرا طرح مجدد این مسئله، رفتن راه انحرافی است. (آیت‌الله مکارم شیرازی، ۱۳۹۶)

۲-۲- دلایل و مستندات فقهی - حقوقی مخالفان حق حضور زنان در ورزشگاه‌ها

فقه‌های دین با استناد به منبع زلال وحی، سیره و سنت نبوی و پیشوایان دینی (علیهم‌السلام) دلایلی را مطرح کرده‌اند. در این مجال، نگارنده پس از طرح دلایل و مستندات فقهی - حقوقی مخالفان حضور زنان در ورزشگاه‌ها، درصدد ارائه پاسخ هرچند اجمالی به مهم‌ترین دلایل مطرح‌شده می‌باشد.

۱-۲-۲- استناد به آیات قرآن کریم

مخالفان حضور زنان، با استناد به آیات قرآن کریم^۱ بر ممنوعیت خروج زنان از منزل (مگر به ضرورت) تأکید می‌ورزند. این در حالی است که آیات شریفه در خصوص عدم خروج زنان پیامبر اسلام (ص)، نازل شده است و نه همه زنان به علاوه شرایط اجتماعی، سیاسی، فرهنگی آن دوران با عصر حاضر یکسان نمی‌باشد و امکان تسری آن‌هم به نظر نمی‌رسد. همچنین معانی دیگری مانند، صیانت و مراقبت از زنان به ذهن متبادر می‌گردد که با معنای ممنوعیت خروج زنان متفاوت می‌باشد.

۲-۲-۲- استناد به روایات

- مذموم شمردن خروج زنان از منزل مگر به ضرورت

فتاوی‌های فقهای عظام پیشین و برخی از علمای معاصر مبنی بر ممنوعیت خروج زنان از منزل که مستند به آیات قرآن کریم و برخی روایات وارده می‌باشد، از دیگر دلایل استنادی مخالفان حضور زنان در ورزشگاه‌ها می‌باشد. لیکن به نظر می‌رسد علت عدم خروج زنان، متأثر از شرایط زمانی، مکانی و سیاسی در هر دوره می‌باشد و خروج متعارف زن از منزل، بدون اذن شوهر با رعایت حق کام‌جویی شوهر جایز است. (نجفی، ۱۳۹۱: ۱۰۳) فلذا این حکم، مطلق و عام نیست که در همه حال قابل اجرا باشد. این رفتار در صورتی جایز است که ظلم به همسر نباشد، در حالی که این قبیل محدودیت‌ها از مصادیق ظلم به شمار می‌آید و ظلم هم حرام است. (آیت‌الله امینی، ۱۳۹۸) از سویی مطالعه و بررسی حضور فعال و نقش‌آفرینی زنان ایرانی در ادوار مختلف قاجار، مشروطه، قبل و بعد از انقلاب اسلامی به ویژه حضور مؤثر و مستمر زنان در دوران هشت سال دفاع مقدس (مانند نقش دفاعی، پشتیبانی، امداد رسانی،

ترسیم نقشه‌های جنگی و... نه تنها مبین نقش گسترده و بی‌بدیل زنان در حرکت‌های عظیم اجتماعی و تحقق اهداف عالی انسانی - الهی و آرمان‌های مقدس امام راحل (ره) می‌باشد؛ (محمدزاده و همکار، ۱۳۹۳) بلکه به فرموده مقام معظم رهبری (مدظله العالی): «زن مسلمان ایرانی، تاریخ جدیدی را پیش چشم زنان جهان گشود و ثابت کرد که می‌توان زن بود، عفیف بود، محجبه و شریف بود و در عین حال، در متن و مرکز بود. زن مجاهد مسلمان ایرانی، معلم ثانی برای زنان جهان خواهد بود، پس از معلم اول که زنان مجاهد صدر اسلام بودند.» (سخنرانی مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱) بدیهی است منظور موافقان، حضور زنان همراه با تعهد و التزام به موازین شرعی - قانونی و نیز تأدیه امکانات ویژه و شرایط مناسب جهت حضور زنان است.

- منع اختلاط زن و مرد

برخی از فقهای عظام معتقدند اختلاط زن و مرد نامحرم در ورزشگاه‌ها موجب فساد، مشکلات و آسیب‌های اجتماعی و پیروی از فرهنگ غربی است، پس ضرورت ندارد. (مکارم شیرازی، ۱۳۹۷) حال آنکه ممنوعیت اختلاط، فاقد مستند قرآنی است؛ زیرا برخلاف تصور استدلال‌کنندگان در این روایات، اختلاط توأم با التذاذ جنسی و تحریک شهوت مدنظر بوده است. (فخارطوسی، ۱۳۹۷: ۲۵) و اسلام در زمینه اخلاق جنسیت و رفتار زن و مرد نامحرم، از هرگونه افراط و تفریط، بر عدم روابط هوس‌آلود و شهوت‌انگیز تأکید دارد. (جوادی آملی، ۱۳۹۱: ۱۳۶) مطالعه تاریخ اسلام و ملاحظه شواهد عینی همچون سخنرانی‌های حضرت زهرا (س) در حمایت از ولایت و امامت، خطابه‌های قراء و کوبنده حضرت زینب (س) و حضرت ام‌الکلتوم (س) در بارگاه یزید ملعون و نیز حضور زنان خطیب، سخنور، شاعر (ابن طیفور، ۱۳۷۶ و جوادی آملی، ۱۳۸۴: ۲۵۲-۲۵۱) در زمان صدر اسلام و دوران حضرات معصومین (علیهم‌السلام) و

نیز مشارکت فعالانه زنان پس از انقلاب اسلامی به عنوان نماینده، مشاور، فرماندار، وزیر و... در سطوح مختلف دولت، نشان از حضور فعال و مستمر زنان مسلمان در مجامع عمومی دارد. قانون‌گذار ضمن به رسمیت شناختن مشارکت فعالانه زنان در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی، در اصول و قوانین متعدد حقوق ویژه‌ای را برای زنان لحاظ نموده است. امروزه میزان مشارکت فعال زنان در ارتقا، توسعه و پیشرفت جوامع به عنوان اصل مهم، مورد پذیرش جهانی و بیانگر بهره‌مندی یکسان شهروندان از حقوق انسانی است. اهمیت مشارکت اجتماعی - سیاسی زنان تا حدی است که فقدان آن از نشانه‌های عقب‌ماندگی کشورها تلقی می‌گردد. (آزادبخت، ۱۳۹۵: ۲۰۴)

۳-۲-۲- رفتار یا الفاظ خشن

مخالفان بر این باورند که مشاهده ورزش‌های خشن یا ظهور رفتارهای خشن و زننده برخی از ورزشکاران یا طرفداران در ورزشگاه، نه تنها از مصادیق فساد اخلاقی و موجب ترویج بی‌بندوباری اجتماعی است؛ بلکه بر سلامت فکری و روح لطیف و حساس زنان اثرات ناخوشایندی خواهد داشت. البته این موضوع از نگاه رئیس‌جمهور مغفول نمانده است، ایشان در این باره می‌فرمایند: «در ورزشگاه‌های فوتبال، حرف‌های زشتی زده می‌شود و صحیح نیست که زنان در آنجا حضور داشته باشند. آیا اگر مردهای ما در ورزشگاه‌ها چیزی بگویند که زیبا نباشد، باید زنان تاوان آن را پرداخت کنند؟» (حسن روحانی، ۱۳۹۷) بر این اساس، بروز ناهنجاری و رفتارهای خشن، به منزله محرومیت زنان از حقوق شهروندی‌شان نمی‌باشد، بلکه با استناد به حقوق متقابل مردم و حاکمان دینی و وظایف و مسئولیت‌های دولت جمهوری اسلامی ایران، می‌توان گفت حفظ حرمت زنان و صیانت از حقوق شهروندی آنان با بسترسازی مناسب و ایجاد زمینه انتفاع زنان از حقوق شهروندی‌شان امکان‌پذیر

می‌باشد. همچنان که ضمانت اجرایی مضاعف قوانین توأم با فرهنگ‌سازی، ایجاد فضای رقابتی سالم، ترویج ارزش‌های اخلاقی و روحیه ورزشکاری - پهلوانی لازم و ضروری است.

۳- نظرات، دلایل و مستندات موافقان حضور زنان در ورزشگاه‌ها

۳-۱- نظرات موافقان حضور زنان در ورزشگاه‌ها

از منظر این گروه، حق حضور و دسترسی زنان به تفریحات سالم منبعث از ماده ۸۹ منشور حقوق شهروندی (مولوردی، ۱۳۹۶/۰۸/۲۰) علت ممانعت از این حق، تبعیض جنسیتی است. (سلحشور، ۱۳۹۷/۰۷/۰۱) لذا این حق مهم و شناخته شده در دنیا (تاج، ۱۳۹۷/۰۷/۲۶) نیازمند تصمیم‌گیری کلان و تدبیری ویژه است. (تاج، ۱۳۹۶/۰۷/۳۱) از سویی بهره‌مندی برابر زنان از فضاهای عمومی و تفریحی شهر، یکی از ضرورت‌های سلامت جسمی و روحی آنان است. (صدر اعظم نوری، ۱۳۹۶/۰۹/۱۱) پس نباید تمایل عمومی به تفریح سالم و ورزش مفرح زنان را محدود کرد. (سیاوشی‌شاه عنایتی، ۱۳۹۶/۱۰/۱۱) حضور و تشویق زنان نه تنها در ارتقا جو حاکم بر ورزش و شور و نشاط غیرمنتظره در ورزشگاه مؤثر است. (زمان‌آبادی، ۱۳۹۷/۰۷/۲۵) بلکه پذیرش این حضور، نوعی واکنش به اعتراض جهانی و اقدام در عرصه بین‌المللی است. (زمان‌آبادی، ۱۳۹۷/۰۵/۳۱) حضور خانواده و زنان، موجب کاهش فاصله ما با فضای بین‌المللی، نگاه مثبت بین‌المللی و نهایتاً تأثیر مثبت بر روی ورزش بانوان خواهد بود. (فکوریان، ۱۳۹۶/۰۲/۱۷) با استناد به تحقیقات به عمل آمده، حضور زنان نه تنها سبب کاهش رفتارهای پرخاشگرانه می‌باشد، بلکه عاملی مثبت جهت حضور هجم عظیمی از دیگر اقدار جامعه مانند طلاب، دانشگاهیان، نوجوانان، کودکان و سالمندان به واسطه جو آرام و مناسب

ورزشگاه‌ها است. (برومند، ۱۳۹۶/۰۲/۱۹) به عبارت دیگر، نقش آرامش‌بخشی حضور زنان به عنوان بهترین دارو، برای سالم‌سازی ورزشگاه‌ها، رشد و پیشرفت ورزش مؤثر است. (افشارزاده، ۱۳۹۶/۰۲/۱۳) البته پذیرش این حضور، منوط به فراهم کردن تسهیلات و امکانات از سوی مسئولان (کدخدایی، ۱۳۹۷/۰۵/۲۵)، رعایت موازین شرعی و پوشش مناسب ورزشکاران به ویژه فوتبالیست‌ها، رعایت شیوه‌نامه (ابتکار، ۱۳۹۷/۰۴/۰۷)، رعایت موازین شرعی و اخلاقی (طباطبایی‌نژاد، ۱۳۹۶/۱۰/۲۷)، فرهنگ‌سازی و بسترسازی مناسب است. (سلمی، ۱۳۹۷/۰۴/۰۴) که باید مسئولان ورزشی کشور با مایه گذاشتن از خود و با حضور خانواده‌هایشان در ورزشگاه‌ها، زمینه و بستر لازم برای فرهنگ‌سازی مطلوب و در نتیجه رفع دغدغه‌های موجود را فراهم کنند. (نقویان، ۱۳۹۶/۰۶/۰۶) تا حضور خانواده‌ها در ورزشگاه‌ها به نحو مناسب و با همکاری وزارت کشور ادامه یابد. (روحانی، ۱۳۹۷/۰۴/۲۴)

۲-۳- دلایل و مستندات فقهی - حقوقی موافقان حضور زنان در ورزشگاه‌ها

موافقان حضور زنان، به اصول و دلایل ذیل استناد می‌کنند.

۱-۲-۳- حق آزادی

حق آزادی، حق طبیعی و اساسی انسان‌ها است که قانون‌گذار در اصول متعدد قانون اساسی بدان اشاره نموده است با عنایت به گستردگی معنا و تسری حق آزادی به سایر مباحث حقوق انسانی به ویژه حقوق شهروندی به نظر می‌رسد، زنان نیز مانند سایر افراد جامعه در برخورداری و حضور در فضاها و مراکز عمومی (ماده ۱۰۳ ذیل‌بند (ط) حقوق شهروندی)، رفت‌وآمد، کسب نشاط، تفریح و بهره‌مندی از تفریحات سالم از حق آزادی برخوردارند. (بند (ض) ماده ۱۹ حقوق شهروندی) از آنجایی که حق تفریحات سالم و کسب نشاط ورزشی با نظم عمومی، اخلاق حسنه و موجودیت

نظام در تعارض نمی‌باشد؛ لذا تحدید این حق عمومی جایز نمی‌باشد. بدیهی است، تضمین عملی و اجرای این حق از طریق قواعد لازم‌الاجرا و ضمانت اجرایی حقوقی حاصل می‌شود که باید در مجموعه قوانین و مقررات داخلی کشور لحاظ و توسط دولت جمهوری اسلامی ایران حمایت شود.

۲-۲-۳- اصل اباحه

اصل اباحه بر مجاز بودن ارتکاب اعمال در صورت فقدان دلیل ممنوعیت دلالت می‌کند. به عبارت دیگر، حلال و حرام بودن نیاز به نص شارع دارد؛ پس در جایی که شارع سکوت کرده است، انسان‌ها از تکلیف متعهد نسبت به آن معاف‌اند. (جوادی، ۱۳۸۹: ۶۰۲) همچنین وجود الزامات قانونی (امر و نهی و هرچه که اختیار انسان را محدود کند) محتاج به نص قانون است، نه الزامات قانونی. (جعفری‌نگرودی، ۱۳۸۲: ۲۶۰) لذا به دلیل فقدان نص و دلیل شرعی در خصوص ممنوعیت یا مکروهیت حضور زنان در ورزشگاه‌ها، به نظر می‌رسد که حضور زنان فاقد اشکال شرعی - قانونی باشد.

۳-۲-۳- اصل عدالت

امام علی (ع) در تعریف عدالت می‌فرمایند: «عدالت، نهادن هر چیز در جای مناسب آن است». (رضی، ۱۳۸۵: ۷۲۳) همچنین عدالت اقسامی دارد: فردی، اجتماعی، طبیعی، قانونی، توزیعی، اصلاحی و... (جوادی‌آملی، ۱۳۹۱: ۱۶۴-۱۶۹) در این میان اجرای عدالت فردی (اعراف: ۲۹) و عدالت اجتماعی (حدید: ۲۵) مورد توجه و تأکید دین اسلام می‌باشد. در این نوشتار نیز، اجرای عدالت اجتماعی مورد بحث می‌باشد؛ چراکه اجرای عدالت اجتماعی نمایندگان احقاق حقوق شرعی - انسانی بندگان است. شهید مطهری در این باره می‌فرماید: «از آنجا که عدالت، رعایت حقوق افراد و عطا کردن حقی به هر ذی‌حق است». (مطهری، ۱۴۰۳: ۱۴-۱۵) بنابراین شایسته است، این معنا مورد

توجه فقها در عرصه تشریح و قانون‌گذاری قرار گیرد. (شریعتی، ۱۳۸۷: ۲۴۰) زیرا عدل، عامل اساسی و تعیین‌کننده در وضع حقوق و معیار سنجش حقوق بشر است. (موسوی، ۱۳۹۵: ۴۴) همچنان که مسلمانان نیز ملزم به اجرای قسط و عدل اسلامی می‌باشند. (اصل ۱۴ قانون اساسی) از این رهگذر، برقراری عدل و انصاف در اجرای حقوق و بهره‌مندی یکسان شهروندان از امکانات، مواهب و لذت‌های مشروع از جمله مواردی است که انتظار می‌رود دولت در این زمینه نیز با تدبیر و حمایت ویژه زمینه انتفاع بیشتر زنان را فراهم نماید.

۴-۲-۳- اصول قانون اساسی

حقوق موضوعه ایران که بر پایه فقه اسلامی بنا شده است، کوشیده تا ضمن توجه ویژه به جایگاه حقوق و تفاوت‌ها و ویژگی‌های زنان، قوانین و مقررات ویژه‌ای را وضع و موجبات شکوفایی و بالندگی زنان را فراهم آورد. همچنان که در مقدمه قانون اساسی ذیل عنوان خشم ملت پس از اشاره به همبستگی گسترده و چشمگیر مردان و زنان، آمده است: «زنان به شکل بارزی در تمامی صحنه‌های این جهاد بزرگ، حضور فعال و گسترده‌ای داشتند، صحنه‌هایی از آن نوع که مادری را با کودکی در آغوش، شتابان به سوی میدان نبرد و لوله‌های مسلسل نشان می‌داد، بیانگر سهم عمده و تعیین‌کننده این قشر بزرگ جامعه در مبارزه بود».

از این منظر در قانون اساسی، اصول حمایتی - حقوقی زنان به شکل عام و خاص، قابل بررسی می‌باشد.

الف) اصول حمایتی - حقوقی عام قانون اساسی

پیش‌تر گفتیم مقدمه قانون اساسی به سهم عمده و تعیین‌کننده قشر بزرگ زنان در مبارزه با نظام طاغوتی اشاره کرده و بر استیفای حقوق بیشتر زنان تأکید دارد. بر

این اساس، زنان در کنار مردان از حقوق حمایتی - انسانی یکسان با رعایت موازین اسلام برخوردارند. (اصل ۲۰ قانون اساسی) و مصونیت (اصل ۲۱ قانون اساسی)، تساوی حقوق (اصل ۱۹ قانون اساسی)، تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی آنان در حدود قانون (بند ۷) اصل ۳ قانون اساسی) لحاظ گردیده است. همچنان که رفع تبعیض ناروا و ایجاد امکانات عادلانه در تمام زمینه‌های مادی و معنوی برای زنان (بند ۹ اصل ۳ قانون اساسی) مورد حمایت عام قانون‌گذار قرار گرفته است.

ب) اصول حمایتی و حقوق خاص قانون اساسی

علاوه بر تدوین اصول حمایتی - حقوقی عام زنان، قانون‌گذار به طور خاص و ویژه، حقوق انسانی - الهی زنان را مورد تأکید و حمایت قرار داده است. همان طور که در ذیل عنوان حقوق ملت در بند (۱) اصل ۲۱ قانون اساسی آمده است: «دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد: ۱- ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او و...». این در حالی است که قانون‌گذار جهت حمایت هرچه بیشتر و بهتر از شأن و جایگاه والای زنان در سایر مباحث حقوق داخلی (حقوق مدنی، جزایی، خانواده و...) و نیز حقوق شهروندی، حقوق ویژه‌ای را به زنان اختصاص داده است. بنابراین، در خصوص مباحث نوظهور و مطالبات جدید زنان انتظار می‌رود، قانون‌گذار همچون گذشته، اصول و قوانین ویژه‌ای را برای تسهیل و دستیابی بیشتر زنان به حقوق بشری و حقوق شهروندی لحاظ نماید.

نتیجه‌گیری

بررسی‌های انجام شده حاکی از آن است، مخالفان حضور زنان در ورزشگاه‌ها با استناد به آیات قرآن کریم (احزاب، ۳۳-۵۳) و برخی روایات وارده مبنی بر ممنوعیت خروج زنان از منزل و منع اختلاط با مردان که موجب گسترش و ترویج فساد، انحرافات اخلاقی و بی‌بندوباری می‌باشد، تأکید می‌ورزند. از سویی معتقدند حضور زنان در محیط‌های خشن و مردانه که محل ظهور و بروز رفتارهای نابهنجار، الفاظ خشن، زننده و نهایتاً ضرب و شتم است که بر سلامت، روح لطیف و حساس زنان، اثرات ناخوشایندی خواهد داشت. این در حالی است که ملاحظه مردان و بدن ورزشکاران (به دلیل پوشش نامناسب) از مصادیق نگاه به نامحرم و عدوان در گناه و نهایتاً گسترش آسیب‌های اجتماعی است، بدین خاطر حضور زنان در ورزشگاه‌ها جایز نمی‌باشد. موافقان نیز با تأکید بر صیانت و مراقبت از زنان و استناد به اصل عدالت، اصل اباحه، اصول حمایتی عام و خاص قانون اساسی، حق آزادی، حقوق انسانی و شهروندی، فقدان نص شرعی، ملاحظه سوابق و شواهد تاریخی از فعالیت‌های عظیم و گسترده زنان در ادوار مختلف تاریخ ایران، احراز پست‌های مهم زنان در سطوح مختلف دولت (نماینده، مشاور، وزیر، فرماندار و...) این حضور را فاقد اشکال شرعی و قانونی می‌دانند و آن را منوط به فرهنگ‌سازی، ارائه تسهیلات و تمهیدات ویژه (رعایت موازین شرعی - اخلاقی، وضع، اصلاح یا تکمیل قوانین متناسب با مطالبات نوین و نیازهای روز زنان، تأدیه جایگاه اختصاصی، مجرای تردد مناسب، تأدیه امکانات رفاهی، بهداشتی، امنیتی زنان و...) از سوی دولت، مسئولان کشوری و مدیران اجرایی می‌دانند. علاوه بر این، توجه ویژه به حوزه زنان، تحقق و صیانت از حقوق شهروندی و آزادی‌های مشروع زنان، نمایانگر عاملیت و فعال

بودن شهروند در جهانی فارغ از نابرابری‌های انسانی و بهره‌مندی همگانی از امکانات پیش رو است. از این منظر حضور زنان می‌تواند، نوعی واکنش مثبت به فشارهای خارجی و موجب بهبود و توسعه روابط بین‌الملل نیز تلقی گردد. به نظر می‌رسد، تحقق موارد فوق‌الذکر در سایه بهره‌مندی از اصول اسلامی و تعالیم وحیانی است؛ چراکه حقوق بشر و حقوق بشردوستانه اسلامی با منشأ دینی به عنوان قدیمی‌ترین، کامل‌ترین و گسترده‌ترین منبع حقوق بشر، پاسخگوی این بشری در تمامی زمان‌ها و ادوار است و تفقه و بازنگری فقهای عظام و اندیشمندان دلسوز دینی در فقه پویای اسلام، نیز پاسخگویی مناسب به نیازهای نوظهور و مطالبات جدید بشری در هر عصر می‌باشد. از سوی دیگر، انتظار می‌رود دولت با بسترسازی مناسب جهت انتفاع حقوق زنان و صیانت از حقوق شهروندی آنان، اقدامات ویژه‌ای را لحاظ نماید. چنانکه اقدامات نظام قانون‌گذار جهت اصلاح، تکمیل قوانین یا تدوین قوانین نوین حمایتی - حقوقی و مقررات متناسب با نیاز زمانه و مطالبات نوظهور همراه با ضمانت اجرایی و نظارت مستمر بر اجرای صحیح آن‌ها لازم می‌نماید. در این راستا، همگرایی و تشریک مساعی نخبگان، صاحب‌نظران علمی و اندیشمندان دینی، ارتقا آگاهی‌های معرفتی، نگرش‌ها و باورها نسبت به جایگاه و مقام والای زنان ایرانی در سطوح ملی، بین‌المللی و... در رفع موانع و چالش‌های ضروری می‌باشد.

فهرست منابع

منابع فارسی

۱- قرآن کریم

۲- ابن الطیفور، ابی الفضل بن ابی طاهر (۱۳۷۶) *بلاغات النساء*، قم: انتشارات الشریف الرضی.

۳- آزادبخت، حمید (۱۳۹۵) «نگاهی به شخصیت سیاسی زن ایرانی در جغرافیای سیاسی پس از انقلاب»، فصلنامه مطالعاتی صیانت از حقوق زنان، سال دوم، شماره ۶. جاویدی، مجتبی (۱۳۸۹) *سیمای حقوق در قرآن بر اساس تفسیر نور*، تهران: ناشر مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

۴- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۲) *مکتب‌های حقوقی در حقوق اسلام*، تهران، کتابخانه گنج دانش، چاپ سوم.

۵- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، (۱۳۶۸) *ترمینولوژی حقوق*، کتابخانه گنج دانش، تهران، چاپ ۴.

۶- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۴) *زن در آینه جلال و جمال*، چاپ دهم، قم: مرکز نشر اسراء.

۷- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۱) *ادب قضا در اسلام*، چاپ سوم، قم: مرکز نشر اسراء.

۸- حر عاملی، محمد بن حسن بن علی (۱۴۰۹) *وسائل الشیعه*، جلد ۱۵، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام.

۹- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۳) *لغت‌نامه دهخدا*، زیر نظر محمد معین و جعفر شهیدی، چاپ اول، جلد ۱۴، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران با همکاری انتشارات روزنه.

- ۱۰- رضی، شریف (۱۳۸۵) نهج البلاغه، مجموعه سخنان امام علی بن ابی طالب (ع)، ترجمه محمد دشتی، چاپ دوم، قم: انتشارات الهادی.
- ۱۱- شریعتی، روح‌الله (۱۳۸۷) قواعد فقه سیاسی، چاپ اول، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- ۱۲- عمید، حسن (۱۳۷۱) فرهنگ عمید، چاپ ۸، جلد ۱، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- ۱۳- فخارطوسی، جواد (۱۳۹۷) حضور زنان در ورزشگاه - پژوهش فقهی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی به سفارش مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری.
- ۱۴- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- ۱۵- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۹) مقدمه علم حقوق، چاپ ۲۷، تهران: انتشارات شرکت سهامی.
- ۱۶- محمدزاده، ناهید (۱۳۹۶) «زنان و حقوق شهروندی»، فصلنامه علمی - تخصصی صیانت از حقوق زنان، سال ۳، شماره ۱۰.
- ۱۷- محمدزاده، ناهید و نیلوفر (۱۳۹۷) «زن مجاهد مسلمان ایرانی، معلم ثانی برای زنان جهان»، ارائه شده در مسابقه مقاله‌نویسی لشگری از فرشتگان، سازمان بسیج جامعه زنان کشور.
- ۱۸- مطهری، مرتضی (۱۴۰۳) مبانی اقتصاد اسلامی، چاپ اول، تهران: انتشارات حکمت.
- ۱۹- موسوی، محمود (۱۳۹۵) «مقایسه تطبیقی حقوق بشر در دموکراسی‌های غربی و اسلام با تأکید بر گفتمان سیاسی امام خمینی (ره)»، فصلنامه مطالعاتی صیانت از حقوق زنان، سال دوم، شماره ۶.
- ۲۰- نجفی، زین‌العابدین (۱۳۹۱) «خروج زن از منزل و اذن شوهر از منظر فقه امامیه»، فصلنامه علمی - پژوهشی فقه و حقوق اسلامی دانشگاه تهران، مقاله ۷، دوره ۴۵، شماره ۲.

منابع اینترنتی

۱- گفتگو خبرنگار اجتماعی ایرنا حنا شفیعی با شهیندخت مولاوردی دستیار ویژه رئیس جمهوری در امور حقوق شهروندی در واکنش به عدم حضور زنان در ورزشگاه (مسابقه فوتبال بین دو تیم ملی ایران و سوریه)، اشاره به مطلبی در تویتر شخصی شهیندخت مولاوردی ۱۳۹۶/۰۸/۲۰، قابل دسترسی در سایت

www.irna.ir/news/82656887/

۲- گفتگو با طیبه سیاوشی شاه عنایتی عضو فراکسیون زنان مجلس شورای اسلامی رئیس کمیته ورزش، زنان و خانواده کمیسیون فرهنگی مجلس در خصوص مصوبه کمیسیون فرهنگی به منظور مناسب‌سازی اماکن ورزشی برای حضور زنان در ورزشگاه‌ها در لایحه وظایف و اختیارات وزارت ورزش ۱۳۹۶/۱۰/۱۱، قابل دسترسی در سایت

<https://www.icana.ir/Fa/News/363475//>

۳- گفتگو با مهدی تاج رئیس فدراسیون فوتبال به گزارش ایسنا و به نقل از پایگاه خبری وزارت ورزش و جوانان، مهدی تاج رئیس فدراسیون فوتبال در نشست کانون مربیان فوتبال ۱۳۹۷/۰۷/۲۶، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/97072614778/>

۴- گفتگوی عباسعلی کدخدایی سخنگوی شورای نگهبان با برنامه «۱۰:۱۰ دقیقه» باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۷/۰۵/۲۵، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/97042513486/>

۵- بخشی از سخنان غلامحسین زمان‌آبادی مشاور رئیس فدراسیون فوتبال در امور فرهنگی و اجتماعی در گفت‌وگو با ایسنا در خصوص برگزاری فوتبال بین تیم‌های

ملی ایران و بولیوی ۱۳۹۷/۰۷/۲۵، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/97072514001/>

۶- بخشی از سخنان معصومه ابتکار معاون رئیس‌جمهور در امور زنان و خانواده در گفتگو با ایسنا در خصوص تماشای خانوادگی فوتبال در استادیوم آزادی بر اساس موازین شرعی بوده است ۱۳۹۷/۰۴/۰۷، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/97040603597/>

۷- بخشی از سخنان محمدرضا عارف رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس در همایش طنین نشاط در دانشگاه علوم پزشکی تهران ۱۳۹۷/۰۴/۰۴، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/97040401962/>

۸- بخشی از سخنان اصغر سلیمی نماینده مردم سمیرم در مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با ایسنا ۱۳۹۷/۰۴/۰۴، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/97040401801/>

۹- بخشی از سخنان دکتر حسن روحانی رئیس‌جمهور در دیدار صمیمی با جمعی از ورزشکاران ۱۳۹۷/۰۳/۰۱، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/97030200771/>

۱۰- بخشی از سخنان سید صادق طباطبایی نژاد عضو کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی نماینده مردم اردستان در مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با ایسنا ۱۳۹۶/۱۰/۲۷، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96102715039/>

۱۱- برگزیده پاسخ دکتر روحانی به گزارش مسعود سلطانی‌فر، وزیر ورزش و جوانان درباره

حضور خانواده‌ها در استادیوم آزادی و تماشای بازی‌های ایران در جام جهانی ۱۳۹۷/۰۴/۲۴،
قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/97042413259/>

۱۲- بخشی از سخنان آیت‌الله سبحانی در درس خارج اصول در مسجد اعظم قم
۱۳۹۶/۰۹/۱۴، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96091407570/>

۱۳- بخشی از سخنان زهرا صدراعظم نوری عضو شورای شهر پنجم در خصوص
انتقاد از نگاه «مردانه» به شهر تهران ۱۳۹۶/۰۹/۱۱، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96091004934/>

۱۴- بخشی از سخنان آیت‌الله مکارم شیرازی در درس خارج خود در مسجد اعظم قم
۱۳۹۶/۰۹/۰۸، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96090803917/>

۱۵- بخشی از سخنان پروانه سلحشور نماینده مردم تهران رئیس فراکسیون زنان
مجلس ۱۳۹۶/۰۷/۰۱، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96070100036/>

۱۶- بخشی از سخنان مهدی تاج رئیس فدراسیون فوتبال ایران در خصوص
زیرساخت‌ها پیش از هر تصمیمی باید آماده شود ۱۳۹۶/۰۷/۳۱، قابل دسترسی در
سایت

<https://www.isna.ir/news/96063017540/>

۱۷- گفتگوی حجت‌الاسلام ناصر نقویان، استاد حوزه و دانشگاه مشاور فرهنگی
سابق وزارت ورزش و جوانان در گفت‌وگو با ایسنا، درباره حضور خانواده‌ها در

ورزشگاه‌ها ۱۳۹۶/۰۳/۰۶، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96030502754/>

۱۸- بخشی از سخنان محمدرضا برومند عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی در خصوص حضور خانواده‌ها در ورزشگاه‌ها چرا و چگونه؟ ۱۳۹۶/۰۲/۱۹، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96021911788/>

۱۹- بخشی از سخنان فاطمه فکوربان مشاور امور زنان فرماندار شهرستان ری، عضو شورای راهبردی توانمندسازی معاونت زنان ریاست جمهوری در خصوص حضور خانواده‌ها در ورزشگاه‌ها چرا و چگونه؟ ۱۳۹۶/۰۲/۱۷، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96021610024/>

۲۰- بخشی از سخنان بهرام افشارزاده دبیرکل سابق کمیته ملی المپیک، مدیرعامل پیشین باشگاه استقلال و مشاور سابق وزیر ورزش و جوانان در خصوص حضور خانواده‌ها در ورزشگاه‌ها چرا و چگونه؟ ۱۳۹۶/۰۲/۱۳، قابل دسترسی در سایت

<https://www.isna.ir/news/96021207384/>

۲۱- بخشی از سخنان آیت‌الله ابراهیم امینی در خصوص خروج زنان از منزل ۱۳۹۸/۰۴/۲۸، قابل دسترسی در سایت

<http://www.ibrahimamini.com/fa/node/285>, 19 JULY 2019.

۲۲- انتشار پستی در صفحه توئیتر شهیندخت مولاوردی دستیار ویژه رئیس‌جمهور در امور حقوق شهروندی، عنوان مطلب: اظهاراتی در مورد حضور زنان در ورزشگاه، دسترسی ۱۳۹۸/۴/۲۳.

۲۳- انتشار خبر مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۷، عنوان: بسیاری از چالش‌های بانوان در ورزش،

حق ورود بانوان ایرانی به ورزشگاه‌های آری یا خیر؟

خلاء قانونی است، نویسنده: گروه فرهنگ و هنر اجتماعی روزنامه جهان اقتصاد، گفتگوی علیرضا امامی فرد با طیبه سیاوشی، قابل دسترسی در سایت <http://jahaneghtesad.com/>

۲۴- انتشار خبر مورخ ۱۳۹۷/۰۷/۲۴ عنوان: بانوان در آزادی، تهدیدی که به فرصتی بزرگ تبدیل شد، قابل دسترسی در سایت <https://www.isna.ir/news/97072413856/>

۲۵- انتشار خبر مورخ ۱۳۹۷/۰۷/۲۴ عنوان: گفتگو با مهدی تاج رئیس فدراسیون فوتبال، پیش از دیدار ایران و بولیوی، قابل دسترسی در سایت <https://www.isna.ir/news/97072413834/>

۲۶- انتشار خبر ۱۳۹۷/۰۵/۲۸ عنوان: نظر آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی مبنی بر عدم ضرورت حضور بانوان در ورزشگاه‌ها، قابل دسترسی در سایت <https://www.isna.ir/news/98051507626/>

۲۷- انتشار خبر ۱۳۹۷/۰۵/۳۱ عنوان مطلب: AFC پیگیر حضور بانوان در ورزشگاه‌هاست، قابل دسترسی در سایت <https://www.isna.ir/news/97053016105/>

28- <https://www.isna.ir/news/96061509268/>

29- <http://farsi.khamenei.ir/newspart-index-old?id=7284&npt=1&nt=2&year=1375#6159>

30- <http://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1706>

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی